

podovima i zidovima sakralnih građevina, u bogatstvu oblika i boja zaživeli su u jednoj jedinstvenoj organskoj celini, punoj smisla i poruka, koje nam je Gordana Cvetković-Tomašević približila.

Prema tumačenju Gordane Cvetković-Tomašević, kosmos, u doba ranog hrišćanstva sastojao se od 4 domena: nebesa, nedokučivog i apstraktnog; raja-paradeisos, zemlje i voda koje sve opasuju.

Osnovna ideja postavke izložbe bazirana je upravo na ova 4 principa hrišćanskog univerzuma, kojima su se dvadeset i jedan savremeni umetnik bavili u tehnikama mozaika i crteža na papiru, čija se dela nalaze večeras pred nama. Paralela između savremenih umetnika i tvoraca ranovizantijskih kosmoloških mozaika ima više, jedna od njih je praćenje TRAGA u prošlosti.

Ranovizantijski mozaičari su bili na izvoristu paganske mozaičke umetnosti starijih epoha, imali su ZAPISE svojih prethodnika, njihovo viđenje univerzuma, svedenog na SIMBOLE utkane u celinu. Poruka tih simbola, kao i njihova forma možda su ostali isti, ali su ranohrišćanski mozaičari njima dali svoje viđenje, u skladu sa novim učenjima, načelima i duhom svoga vremena. Sa druge strane, savremeni umetnici, takođe su pred sobom imali polazište u ZAPISIMA svojih prethodnika od pre 15 i više vekova, ali su na svojstven način, u traganju za kosmološkim principima, zaronili su u sfere prošlosti i sopstvena sazvučja i poetike i stvorili 21 ZAPIS, osobenog stila i transparentne ili naznačujuće kosmološke simbolike, koji pridodajemo ZAPISIMA i TRAGOVIMA, koje je sledila u svom radu i za sobom osta vila Gordana Cvetković-Tomašević.

ARHITEKTURA

Milica Radosavljević

22. UIA INTRNACIONALNI ARHITEKTONSKI KONGRES U ISTANBULU

Pošto preživite neprijatne policajce na turskoj granici koji, umesto da vam u znak dobrodošlice ne naplate vizu u skladu sa odlukom turske vlade kada im pokažete da ste gost 22. Internacionalnom arhitektonskom kongresu oni vam to naplate i dodatno vozaču autobusa.

U kom putujete ni krivom ni dužnom još sto evra, i taksistukoji vas namerno voza okolo naokolo da bi vam naplatio tri puta više i shvatite da je prevariti nekog način poslovanja u Turskoj i napokon se obrete u KONGRSNOM SELU 22. DUNYA MIMARLIK KONGRESSI (kako se na turskom kaže 22. Svetski arhitektonski kongres) shvatićete da je Istanbul grad neverovatnih kontrasta! Da odlično urađen moto kongresa.

BOJE ISTANBULA zaista predstavlja suštinu ovoga grada. Bila je kao moto urađena serija crnobelih fotografija a na svakoj od njih je samo jedan detalj bio u jednoj jarkoj boji sa pitanjem Da li boje mogu da definišu jedan grad. A kao završna jedna sa rečenicom ISTANBUL JE GRAD SA MNOGO BOJA. Uizuzetno dobro pripremljenim prostorima Hilton i Istanbul konvenšnal centra, Taskisla zgradi, Rumeli hola itd. dočekala nas je armija turskih studenata arhitekture ljubljnih i milih koji su prosto ginuli da bi vam izašli u susret zbog čega ste im opraštali greške i nedovoljnu obaveštenost. Kao i sve zemlje u razvoju Turska je učinila sve da prevaziđe svoju svakodnavnicu i da se pokaže u najboljem mogućem izdanju. Organizovali su neverovatan velkam parti. Onaj u Berlinu pre tri godine j e u odnosu na njega izgledao kao avtrogasna zabava u nas iz četrdesetšeste. U prostoru SEDAM KULA koji izgleda potpuno kao deo GRADA DESPOTA STEFANA na ušću Save u Dunav sa vojnicima sa mitraljezima unaokolo na vrhvima zidova jer je celoj večeri, pored toga što je govorio, prisustvovao turski premijer Tayyip Erdogan i mnogi drugi ugledni gosti. Tekfen filharmonija orkstar je sa solistima iz raznih zemalja na starim narodnim instrumentima svirao pred auditorijumom od oko 7500 zvanica. Pozadi pod belim baldahinima servirana je bila hrana na način kako priliči turskoj kuhinji koja važi za jednu od tri najbolje svetske kuhinje. Sve je bilo blizu toga da vam zastane dah. Ali kad su se pojavili derviši i zaplesali njihov čuveni ples to se zaista i desilo. Desno, postrani od glavne bine, pojavili su se nečujno i svako u posabnom snopu svetlosti drugačije boje odigrali su svoj čudesno igru u skoro neverovatnoj tišini 7500 zadivljenih posmatrača. I kada ste se već zapitali kako će se organizovati

povratak na izlazu su vas dočekivali turski studenti arhitekture sa lepo dizajniranim natpisima koji su vas upućivali u koji autobus da uđete u zavisnosti od vašeg odredišta. Oni su tamo stajali cele večeri i čekali na nas!

Opet za razliku od Berlina a opet u korist Istanbula kotizacija je za studente bila odgovarajuće niska pa je među učesnicima bilo mnogo studenata. Što mislim da je veoma dobro jer su ovakvi skupovi najpodstajajniji baš za njih. Zanimljivo je da je pored stdenata, naravno.

Turskih arhitekata, australijanaca srpska delegacija arhitekata bila jedna od najbrojnijih. Pa sad izvucimo zaključak!

Organizatori su se potrudili i uspeli da dovedu neverovatan broj najuglednijih svetskih arhitekata kao što su: TODAO ANDO, ŠIGERU BAN MARIO BOTA, FRANČESKO DE LA KO, ČARLS KOREA, PITER AJZENMAN, MASIMILIANO FUSKAS, ZAHA HADID, CVI HEKER, KENGO KUMA, ROS LEVERGROV, PAOLO PORTOGEZI, ROBERT VENTURI, JOZEF RIKVERT i drugi. HANS HOLAJN, DOMINIK PERO i ODIK DEKO iako najavljeni nisu stigli.

Arhitekti van ove liste bili su u nezavidnoj situaciji jer si učesnici normalno prvenstveno želeli da čuju napred nabrojane a ni njih nisu mogli sve jer su se zbog brojnosti i njihova predavanja poklapala.

ZLATNU MEDALJU je na ovom kongresu dobio japanski arhitekta TODAO ANDO. Jedan od retkih samoukih arhitekata pored Le Korbizjea. Na samom početku predavanja on se izvinio što ne govori engleski jer ga ne zna. Pošto nije stigao da ga nauči učeći sam arhitekturu dvadeset godina.

Ovo ističem zbog onih koji bi možda poverovali da su i oni arhitekti iako su neobrazovani u odgovarajućoj instituciji. Za njega kažu da je reintpretirao japansku jednostavnost i eleganciju u moderni pravac.

Pošto je na njegovom predavanju bila neopisiva gužva njego-va su prve reči bile: "Osećam se kao Muhamed Ali koji je boksovao pred ovolikim auditorijumom". Pokazao nam je kako je Japan bio porušen posle Drugog svetskog rata i kao se posle bez mere gradio i stvorio nehumane uslove za život u gradovima bez imalo zelenila. Od tada a tome ima skoro šezdeset godina on je predlagao da se na krovovima kuća gradi drveće i cveće. Pokazao nam je poslednje objekte gde je to imao priliku i da realizuje i završio rečima: "Nikad ne odustajte pa makar čekali kao i ja šezdeset godina! "Izrazio je nadu da će se ratovi u 21. veku voditi za bolje uslove života. Neki objekti koje u izgradili Kenzo Tange, Le Korbizje i Rajt pokrenuli su mu i srce i strast. I zato kada je dobio psa kojeg je veoma voleo želao je da ga nozove Kenzo ali pošto je u to vreme Kenzo Tange bio još živ i zdrav on ga je naz-

vao Le Korbizje kojeg je zbog toga voleo još jednom ljubavljvu. MORAMO GRADITI SA PRIRODOM KAO PARTNEROM naglasio je između ostalog i završio sa porukom da TEBA SANJATI I VEROVATI DA ĆE SE SNOVI OSTVARITI.

Nastup ZAHE HADID je bio u skladu sa njenom istina malo jeftinom popularnošću. Kasnila je, što je izazvalo nervozu krcatog auditorijuma. Koji je podstaknut podpisnicom ovih redova počeo da aplaudira podsećajući je da treba da se pojavi. Jedva je ušla u prepuni auditorijum i prikazala svoja ostvarenja od kojih su neka već postala antologijska. Ali od celog predavanja slušaoci su uglavnom zapamtili samo NEKST, NEKST (*sledeći, sledeći*), koje je izgovarala tražeći da se pokaže sledeći slajd.

Za razliku od nje Piter Ajzenman je došao pre svih u veći i takođe krcat auditorijum i čekao da se ovaj napuni a onda je ustao i rekao da smo ga videli pristojno obučenog a onda je skinuo košulju i sako i nastavio da priča u sportskoj majici. Zanimljivo je da mi je kad sam uspela da se proguram do njega kroz gužvu na kongresu u Berlinu i da mu postavim pitanje: "Šta misli o tome što se arhitektura danas upotrebljava za stvaranje imidža onima koji imaju para i šta je sa onima koji novca nemaju ili ga nemaju dovoljno", on mi je bio odgovorio: "Ja bih rado radio i takve projekte ali mi ih niko ne daje. "Da bi na ovom kongresu celo svoje predavanje posvetio sličnoj temi i na kraju je rezmirao jednom rečenicom: "Ako ne budemo imali socijalnu kritiku i unutrašnju arhitektonsku mi nećemo imati ni arhitekturu. Vreme spektakla prolazi i mi takozvane zvezde u arhitekturi u koje spadam i ja plesaćemo još kratko na sceni. "I opet potvrdio da je još uvek jedan od najvećih mislilaca među arhitektima.

Šigeru Ban je na delu pokazao sve što je Ajzenman govorio. On za svaki svoj objekat izmišlja nove materijale uglavnom reciklirane i od njih pravi nove konstrukcije i strukture. Bilo da se radi o izbegličkim kampovima bilo da se radi o zgradi u Cirihu ili njegovom birou u Parizu odmah iza Bobura. Nema mesta gde nije bio a gde se desila neka prirodna katastrofa za koju je on predlagao i reševao načine kako da ugroženim ljudima stvori krov nad glavom. Njegova je poruka da ne treba čekati da posao dođe do vas treba istraživati predlagati. U Ruandi je pravio šatore doksu Zaha i drugi gradili tamo za Vitru njegove su reči. "Ako date samo novac najčešće ne znate kako će on biti upotrebljen zato je najbo-

lje da se spakujete i odete tamo da se angažujete pa će bas možda CNN snimate neko će vas primetiti i podržati" ozbiljno je posavetovao BAN. On poznaje sve opšte discipline kojima se arhitekti kljukaju tokom studija od teorije konstrukcija preko nacrtne, konstruktivnih sistema i stvara uvek nova rešenja u zavisnosti od zadatka. ON i AJZENMAN su obeležili ovaj kongres pored laureata TODAO ANDA. Kongresno selo se nalazilo na jednoj od strmoglavih padina Istanbula i na jednoj od bašta-terasa glavni spozor Kale Group, najveći turski proizvođač keramičkih pločica inače prisutan sa merom i stilom postavio je bele čadore nastrešnice za akreditovane i registrovane novinare koji su pratili kongres. I tu su Turci pokazali kakvu tradiciju imaju kada je uživanje u pitanju. Pored belih garnitura za sedenje od kojih je svaka imala detalje kao što su jastuci i cveće, u istoj boji po travnjaku bašte bili su razbacani ogromni beli jastuci za izležavanje.

Gde ste povremeno bili uznemiravani od strane već spomenutih simpatičnih studenata sa po dve zamagljene čaše šampanjca u ruci da biste odabrali hoćete li roze ili beli napitak. I zato ako slučajno otkrijete da je neko ili nešto u ovom tekstu propušteno znajte ko je kriv. Turski smisao za uživanje.

Od naših je arhitekata arhitekta Ružica Stamenović Božović održala kao i u Berlinu zanimljivo predavanje mada ona već više godina živi u Singapuru ali je mi smatramo našom kao uostalom i ona nas.

Pored arhitekture učesnici su imali prilike da se upoznaju i sa zaista zanimljivom odličnom turskom instrumentalnom muzikom za razliku od vikalne koja najčešće liči na zapomagavanje. Na prijemu koji je bila organizovala firma VITRA na obali Bosfora ili kako to Turci zovi Istanbulske bogaze imali smo priliku da slušamo koncert BURHANA OČALA na udaraljčkama uz pratnju gudača. Sve u svemu zaista svetski događaj.

Što se tiče uticaja kongresa na kretanja u svetskoj arhitekturi vreme će pokazati svoje kao što je i ovo današnje pokazalo da je vreme jednog Roberta Venturija prošlo iako on i dalje kliče ŽIVEO EKLEKTICIZAM. No ko zna ako se i njemu ostvari neki san posle šezdeset godina možda će nas ponovo uzdrmati i pokrenuti samo AKO NAĐE INVESTITORA za to. Ili ako se pojavi neki kao onaj koji je došao kod Masimilijana Fuskasa i rekao je i nemam program ne znam kakvu kuću želim ali hoću arhitekturu!